

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ПСИХОЛОГІЧНИХ КАДРІВ ДО РОБОТИ В ПЕНІТЕНЦІАРНІЙ СИСТЕМІ.

*Литвиненко Ірина Сергіївна кандидат психологічних наук, доцент,
м. Миколаїв, МНУ ім. В.О. Сухомлинського.*

Сьогодні наше суспільство потребує підготовки таких фахівців-психологів, які готові до реальної професійної діяльності, усвідомленням, що їх професійна діяльність пов'язана з необхідністю здійснювати ефективне спілкування з різними людьми, щоб донести до кожного ті важливі завдання, які ставить держава та допомогти кожному вирішувати свої особистісні проблеми.

Ми вважаємо, що практичний психолог повинен стати “правою рукою” держави і дати відповіді на низку найважливіших питань сьогодення, від яких, значною мірою, залежатиме подальше просування нашої держави вперед: який сьогодні реальний стан психології людей, рівень їх життєстійкості, впевненості в собі, в своєму майбутньому, яким життям живе один з найважливіших соціальних інститутів – сім'я тощо.

Сьогодні вже не виникає жодних сумнівів, що саме практичні психологи можуть серйозно допомогти кожному у вирішенні, як особистісних так і професійних проблем, досягти успіхів в різних сферах діяльності. Як бачимо, практичні задачі і участь психологів безпосередньо прив'язані до тих проблем, які виникають в ході перетворення нашого суспільства. Студент, який навчається за фахом “психолог”, місцем своєї майбутньої роботи може обрати (вже під час навчання, в ході індивідуалізації, диференціації, проходження практик, волонтерської діяльності з першого курсу, відбувається процес якісного професійного самовизначення кожним студентом свого майбутнього робочого місця з урахуванням своїх індивідуальних якостей, професійних інтересів, здібностей та узгодження своєї індивідуальності з його особливостями,

специфікою), як звичайні заклади освіти (дошкільні навчальні заклади, загальноосвітні навчальні заклади тощо) так і загальноосвітні школи соціальної реабілітації, роботу з дітьми-інвалідами, сиротами, також Будинки для самотніх людей похилого віку та інвалідів, медичні заклади, військові частини, правоохоронні структури, пенітенціарну систему. Вже з цього невеличкого, далеко не повного переліку того, де можуть бути корисні психологи, їх знання, стає зрозумілим, що робота практичного психолога є специфічною і наповнена неоднозначним змістом, що в свою чергу і зумовлює високі вимоги до професійної підготовки майбутніх психологів. Загостримо увагу і на тому, що професія психолога є гуманістично-орієнтована, що набуває особливо значення в теперішній ситуації, яку важко переживає наша держава, суспільство – глибока не тільки економічна, політична, а й культурна, етична криза. І де б не працював практичний психолог, його головна місія, наголошує Є. С. Протанська, - просування суспільства до більш гуманних людських стосунків [4], а для цього необхідно, щоб психолог завжди залишався на позиціях загальнолюдських цінностей в ситуаціях професійного спілкування з рідними людьми. Професійний обов'язок психолога – допомога кожній людині у розв'язанні її проблем та збереження її здоров'я (всіх його складових). Слід зазначити, що в сучасному суспільстві відсутність представлень про обов'язок, гуманне служіння людям, відповідальності за кожну дію несумісні ні з якою професією. Але заради справедливості варто сказати, що нажаль часто заклики до гуманного ставлення до людини, соціально схвалені гасла, що лунають, залишаються лише гаслами, а заклики часто залишаються лише на папері.

У зв'язку з цим, актуальною стає проблема підготовки не тільки компетентного психолога, а й гуманістично-орієнтовного, який тонко відчуває межу гуманістичного втручання в психічне життя людини, адже він працює в діаді “людина-людина” (соціономічна група професій), де

людина розглядається, як найвища цінність, який не лише на словах дотримується гасла: “Не нашкодь!”, дотримується професійної етики, яка пов’язана з гуманістичною сутністю місії психолога в суспільстві. Від професіоналізму, гуманістичних установок, такту, моральності психолога часто залежить доля людини, її переосмислення своїх вчинків, поглядів, свого подальшого життя, перегляд моделей поведінки в суспільстві тощо. І де б не працював психолог (сьогодні затребувані всі галузі психологічної науки і практики), він повинен будувати свою роботу з клієнтами на засадах індивідуального підходу, гуманізму, конструктивного діалогу. Варто згадати, що психологів у XVIII ст. називали “душесловами”, що підкреслювало їх віртуозне володіння великим даром людства – словом. Це означає, що психолог може словом зцілити “холодне”, жорстоке серце, словом може доторкнутися до свята-святих – душі людини і повернути її до добра, до свого чистого, здорового “Я”, до людяності, допомогти створити позитивну картину світу. Це досить складне завдання, оскільки для його реалізації потрібно значно більше ніж ґрунтовні теоретичні психологічні знання, практичні уміння, головне – потрібна любов до людини, щоб “любов’ю доторкнутися до висохлої душі” (М. І. Пірогов), толерантність, особлива професійна комунікативна компетентність, віра в людину, в її можливості бути кращою, корисною. Все це вимагає від практичного психолога наполегливої, постійної, важкої внутрішньої роботи над собою – роботи душі і серця, що дозволяє психологу не тільки приймати людину такою яка вона є зараз, але і бачити якою вона може бути, тобто бачити “індивідуальну зону її найближчого розвитку” (С. Д. Максименко) [4], і розуміти, що “людина є істинною не в модусі наявності, а в модусі можливості” (Б. С. Братусь). Ще великий І. Гете говорив, якщо ми будемо приймати людей такими, які вони є, ми зробимо їх гірше, а якщо ми будемо ставитися до них, як до тих, ким вони бажають бути, ми приведемо їх туди, куди слід їх привести. За цими словами

відчувається велика любов поета до людини, його душа, віра в її найкращі якості, її можливості, а сам автор цих слів постає чудовим знавцем людських душ, гарним психологом. Нашу увагу привернула думка російського вченого Б. С. Братуся стосовно того, в якому напрямі буде розвиватися психологія у XXI ст. Вчений таким чином висловив свою позицію: “Ми рухаємося до аксіологічної психології”. На нашу думку це є дуже важливим, враховуючи складність нашого часу, в якому ми живемо, і який вирізняється нівелюванням багатьох загальнолюдських цінностей. Далі вчений наголошує, що поєднання наявного і можливого є важливою задачею науки про людину нового століття. Як бачимо у XXI ст. в центрі уваги стоїть людина, як найвища цінність її доля, її життя. Все це ще раз підкреслює наскільки робота психолога є важкою і важливою. В клятві психолога є вагомі слова, які посилюють відповідальність і значимість професії психолога. Прочитуємо уривок: “В моїх руках душа, а значить і доля того, хто звертається до мене за допомогою... Я не зганьблю свою професію... байдужістю, непорядністю”. Вже з цих слів ми бачимо величезну відповідальність спеціаліста за свої професійні дії перед будь-якою людиною. Для кожного психолога, слова його професійної клятви повинні бути дороговказом у роботі з людьми будь-якого віку, соціального статусу, а надання психологічної допомоги – його святим обов’язком. Нехтування своїм професійним обов’язком, вияв байдужості до людини, особливо до тієї, яка намагається “стати на крило” в своєму житті, піднятися, яка переосмислює його, свої вчинки, будує плани на майбутнє, обертається, як правило, катастрофічними наслідками, як для людини, так і для держави в цілому. Заслуговують на увагу, на наш погляд і слова Є. С. Протанської, яка розставляє важливі акценти в професійній підготовці майбутніх психологів. Вона пише, що і серед непрофесіоналів є “гарні психологи”, але тільки дипломовані спеціалісти можуть відповідально працювати з різними категоріями клієнтів. І далі автор

підкреслює: “Професіонала від делітанта відрізняє не тільки висока якість роботи (і аматор може зробити гарну річ, кваліфіковано надати допомогу та ін.), але і висока ступінь відповідальності, прийняття вимог обов’язку незалежно від особистісного ставлення” [5. с. 14]. В професійній діяльності практичного психолога повинна бути органічна єдність теоретичних знань, практичних умінь, навичок, з його високими моральними якостями, гуманним ставленням до кожної особистості, яка має свій унікальний і неповторний внутрішній світ, та якісним виконанням своїх професійних обов’язків, які пронизані любов’ю і повагою до людини. Наголосимо, що формування системи моральних ставлень – це мета, предмет особливої турботи професійної підготовки і кінцевий результат морального виховання. Ця робота є в край важливою враховуючи ту моральну дезорієнтацію суспільства, моральний збій, який ми зараз всі спостерігаємо. Отже до практичного психолога висуваються особливі, досить високі вимоги, як до його знань, досвіду, так і до його світогляду, етичних установ, моральності. Вищезазначене зумовлює необхідність проведення із студентами-психологами такої важливої роботи, як самопізнання, самовиховання, самовдосконалення своєї особистості, враховуючи, що професія психолога є стресогенною і потребує вміння володіти собою. У зв’язку з цим приділяється увага і такій роботі, як підвищення рівня стресостійкості (як сукупності особистісних якостей) майбутніх психологів. В основу цієї роботи були покладені міркування, погляди римського філософа – непрофесіонала, Марка Аврелія, які викликали бурхливі обговорення в колі студентів. Так наприклад Марк Аврелій розмірковуючи в своїх творах над якостями які повинні бути притаманні кожній людині, її прагнення пізнати не тільки Всесвіт, а перш за все, своє “Я” писав: “Поклавши собі ці імена: добрий, скромний, правдивий, розсудливий, мислячий, обачний, ніколи не змінюй і не перекручуй ці імена і швидко підвищуй себе до них” [1, с. 158]. Ці слова

звучать особливо актуально для майбутніх психологів, адже вони є своєрідним моральним компасом для кожної людини і вказують на особистісну відповідальність кожного за те якою він є людиною. Можна сказати, що слова філософа це певна планка до якої повинен прагнути дотягнутися кожний. Майбутній психолог, як асертивна особистість (асертивність – філософія особистісної відповідальності) повинен володіти мистецтвом самопізнання, бути здатним регулювати свою поведінку, застосовувати психологічні впливи на самого себе, удаючись до самоаналізу своїх почуттів психічних станів враховуючі ті, часто складні ситуації, в яких він опиняється, і які часто пов'язані з його професійною діяльністю. У важких, складних ситуаціях, (якими начинена професія психолога) Марк Аврелій закликає: “Будь подібний скелі, об яку невпинно б'ється хвиля, вона ж стоїть, і потік води, який реве навколо неї заспокоюється” [2, с.30]. Дійсно, вміючи бути “скелею”, людина може приймати виваженні розсудливі рішення, що вкрай необхідно в роботі практичного психолога. Привертають увагу і такі слова Марка Аврелія, які є надто важливими: “У кожного своя радість. У мене, коли я можу допомогти людям, і моє “керівне начало” не відвертається від будь-якої людини, ні від будь-чого, що трапилось з людиною, оскільки властивість, яка вирізняє людину – любити навіть заблудлих”. З величезним інтересом відбулося обговорення із студентами твору Марка Аврелія “На одинці з собою”, який по суті є шляхом кожної людини до самої себе.

Також проводилися ділові ігри із почерговою зміною рольової позиції, в яких головним правилом було дотримання правил поваги до людини, прийняття її з її “плюсами” і “мінусами”, виявленням толерантності, емпатійності, тобто тих правил які повинні бути між людьми, веденням конструктивного діалогу.

Зрозуміло, що саме такий фахівець “кується” в стінах ВНЗ, а саме на факультетах психології, де закладаються його професіоналізм (спеціальні

знання – уміння, навички, рівень культурності, моральності), духовність, етичні основи професійної діяльності, уміння вести з людиною “інтимно-глибинний діалог” (І. Д. Бех) на засадах гуманізму [3]. Отже, сьогодні гостро постає питання якості особистісної, професійної підготовки студентів-психологів, їх етично-гуманістичного становлення, як професіоналів, оскільки до них висуваються особливі вимоги в етичному плані. Пошук шляхів удосконалення професійної підготовки майбутніх психологів з акцентом на особистісний аспект, розвиток їх моральності, духовності, гуманного ставлення, як до іншої людини так і до своєї особистості є сьогодні нагальною, надзвичайно актуальною проблемою для сьогодення України.

Література

1. *Аврелий Марк К себе самому / Марк Аврелий: изд. подгот. В. Б. Черниговский. – М.: АЛТЕЙЯ, Новый Акрополь, 1998. – 224с.*
2. *Аврелий Марк. Наедине с собою / Марк Аврелий. под общ. ред. А. В. Добровольского. К.: РИЦ «Реал», 1993. – 147с.*
3. Бех І.Д. Особистість в просторі духовного розвитку / І.Д. Бех. – К.: Академвидв, 2012. – 256с.
4. Максименко С. Д., Максименко К. С., Папуча М. В. Психологія особистості / За ред. Максименко С. Д. – К.: Видавництво ТОВ «КММ», 2007. – 296 с.
5. Протанская Е.С. Профессиональная этика психолога: Учеб. пособие. – СПб: Изд-во С-Петербур. ун-та, 2008. – 176 с.

Заявка

П.І.Б. Ливтиненко Ірина Сергіївна

Тема виступу: Деякі шляхи особистісної професійної підготовки психологічних кадрів.

Організація: Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського

Посада: завідувач кафедри загальної та вікової психології

Вчений ступінь: к.психол.н.

Наукове звання: доцент

E-mail: lis2806@mail.ru

Контактні телефони: Т. 0505241013.

Поштова адреса: м. Миколаїв вул. Конопатна, 74. 54003.